

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI PENSIYA TA'MINOTI TIZIMINING MOLIYAVIY BARQARORLIGIGA ERISHISH YO'LLARI

Qurbonov Yorqinbek Avazxonovich

O'zbekiston Respublikasi Toshkent

Bank-moliya akademiyasi 2-kurs tinglovchisii

O'zbekiston Respublikasi pensiya ta'minoti tizimining moliyaviy barqarorligiga erishish mamlakat ijtimoiy siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Buning uchun pensiya fondining moliyaviy manbalarini kengaytirish, pensiya to'lovlarini uzluksiz amalga oshirish uchun samarali boshqaruvni ta'minlash va resurslardan oqilona foydalanish talab etiladi. Sun'iy intellekt, big data va blokcheyn texnologiyalarini joriy etish pensiya fondi mablag'larini monitoring qilish, boshqarish va tahlil qilish jarayonlarini tezkor va ishonchli tashkil etishga imkon beradi. Aholining pensiya tizimiga bo'lgan ishonchini oshirish uchun shaffoflikni ta'minlash, pensiya tizimini boshqarishda davlat va fuqarolar o'rtasida samarali hamkorlikni rivojlantirish muhim o'rin tutadi.

Shuningdek, pensiya tizimini moliyaviy barqaror qilish uchun qonunchilik asoslarini takomillashtirish, jarayonlarni soddalashtirish va zamonaviy huquqiy mexanizmlarni joriy qilish zarur. Bu pensiya fondining boshqaruv jarayonlarini yengillashtiradi va tizimning samaradorligini oshiradi. Pensiya tizimi uchun malakali kadrlarni tayyorlash va mavjud xodimlarning bilim va ko'nikmalarini oshirish tizim samaradorligini ta'minlashda muhim omil bo'ladi. Pensiya fondining daromad manbalarini chuqur tahlil qilish, iqtisodiy faoliyat sohalarini o'rganish va xavfli sektorlarda tegishli chora-tadbirlarni ishlab chiqish orqali monitoring tizimini takomillashtirish pensiya tizimining moliyaviy barqarorligini yanada yaxshilaydi. Kompleks yondashuvni qo'llash orqali nafaqat pensiya tizimi barqarorligi ta'minlanadi, balki mamlakat iqtisodiyotining umumiy rivojlanishiga ham sezilarli hissa qo'shiladi.

Pensiya ta'minotini samarali tashkil etish uchun moliyaviy ko'rsatkichlarni chuqur tahlil qilish va jamg'arma mablag'larini oqilona boshqarish muhimdir. Davlat organlari pensiya tizimi bo'yicha aholiga ochiq va konstruktiv muloqotni yo'lga qo'yish orqali nafaqat tizim samaradorligini oshiradi, balki fuqarolar bilan davlat o'rtasidagi ishonchni mustahkamlaydi. Pensiya tizimining raqamli platformalarini keng joriy qilish, fuqarolar uchun qulay elektron xizmatlar yaratish va to'lov jarayonlarini avtomatlashtirish tizimning samaradorligini oshiradi. Shuningdek, pensiya ta'minoti tizimida hududiy va sektoriy xususiyatlarni hisobga olish zarur. Chunki ayrim hududlar yoki iqtisodiyotning ma'lum bir sektorlari aholining pensiya mablag'lari va daromad darajasida farq qiladi. Ushbu farqlarni hisobga olgan holda

moslashtirilgan strategiyalarni ishlab chiqish va joriy etish tizimni yanada barqaror qiladi.

Pensiya tizimida xalqaro tajribani o'rganish va muvaffaqiyatli amaliyotlarni mahalliy sharoitlarga moslashtirish tizim samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Xalqaro moliya tashkilotlari, masalan, Jahon banki va Xalqaro valuta jamg'armasi kabi institutlarning pensiya tizimini boshqarish bo'yicha ilg'or amaliyotlari asosida mahalliy islohotlarni amalga oshirish tizim barqarorligini ta'minlashga yordam beradi. Bundan tashqari, statistika va monitoring tizimini kuchaytirish orqali pensiya tizimining barcha ko'rsatkichlarini real vaqt rejimida kuzatish va tahlil qilish imkonini beruvchi zamonaviy axborot texnologiyalarini joriy etish zarur. Bu esa pensiya mablag'larining taqsimlanishi va boshqarilishida aniqlik va samaradorlikni ta'minlaydi.

Pensiya tizimining moliyaviy barqarorligini oshirish uchun aholini tizimga faol jalb qilish va ularning moliyaviy savodxonligini oshirish muhimdir. Fuqarolarning pensiya jamg'armalariga ajratmalarni ko'paytirishlari uchun rag'batlantiruvchi soliqlarni joriy qilish va ularga qulay shart-sharoitlar yaratish tizimning moliyaviy bazasini mustahkamlashga yordam beradi. Shu bilan birga, pensiya tizimi shaffofligini ta'minlash va aholi o'rtasida ishonchni oshirish orqali davlat moliyaviy tizimining barqarorligi mustahkamlanadi. Ushbu kompleks yondashuvlar pensiya ta'minoti tizimining uzoq muddatli barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi va milliy iqtisodiyotning umumiy barqarorligini ta'minlashga ko'maklashadi.

Pensiya tizimining moliyaviy barqarorligini oshirishda aholi turmush darajasining o'ziga xos xususiyatlarini inobatga olish muhimdir. Har bir hudud va sektorning iqtisodiy rivojlanish darajasi, bandlik ko'rsatkichlari va daromad darajasi pensiya ajratmalariga ta'sir qiladi. Masalan, qishloq xo'jaligi sohasida band bo'lgan aholining daromadlari boshqa sektorlarga nisbatan past bo'lishi mumkin, bu esa pensiya fondiga tushumlarni cheklaydi. Shu sababli, hududiy va sektoriy farqlarni hisobga olgan holda moslashuvchan strategiyalarni ishlab chiqish va maxsus dasturlarni joriy qilish zarur. Qishloq joylarida band bo'lgan aholiga subsidiyalar, imtiyozlar va rag'batlantiruvchi mexanizmlar orqali pensiya fondi resurslarini oshirish mumkin.

Shuningdek, pensiya tizimini moliyaviy mustahkamlash uchun soliqqa tortish tizimini qayta ko'rib chiqish va to'lovlar mexanizmini optimallashtirish zarur. Davlat byudjetiga pensiya mablag'larining ajratmalari nafaqat rasmiy daromadlar, balki norasmiy iqtisodiy faoliyatni ham qamrab olishi kerak. Bu uchun iqtisodiy faoliyatni to'liq ro'yxatga olish va norasmiy sektorni legallashtirish bo'yicha maxsus dasturlarni ishlab chiqish zarur. Ushbu yondashuv soliqqa tortish bazasini kengaytirib, pensiya tizimiga qo'shimcha mablag'lar jalb qilish imkonini beradi.

Pensiya tizimining barqarorligini ta'minlashda davlat tomonidan fuqarolarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash choralari muhim rol o'ynaydi. Masalan, mehnatga layoqatsiz shaxslar, nogironlar va boshqa ijtimoiy himoyaga muhtoj qatlamlarga maxsus pensiya dasturlarini joriy qilish zarur. Ushbu yondashuv nafaqat ijtimoiy tenglikni ta'minlaydi, balki aholining davlat tizimiga bo'lgan ishonchini mustahkamlaydi. Shu bilan birga, pensiya tizimi islohotlarini amalga oshirish jarayonida xalqaro moliyaviy tashkilotlar va donorlarning yordamini jalb qilish orqali pensiya fondining moliyaviy imkoniyatlarini kengaytirish mumkin.

Xalqaro moliya tashkilotlari bilan yaqindan hamkorlik qilish, ularning texnik ko'magi va tajribasidan foydalanish pensiya tizimini isloh qilishning muhim tarkibiy qismidir. Masalan, Jahon banki, Xalqaro valuta jamg'armasi yoki OECD kabi tashkilotlarning ilg'or tajribasi asosida pensiya tizimining investitsion imkoniyatlarini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilishi mumkin. Xalqaro amaliyotlardan foydalanish orqali pensiya tizimining raqobatbardoshligini oshirish va barqaror rivojlanishga erishish imkoniyati yaratiladi.

Pensiya fondi mablag'larini samarali boshqarish uchun investitsion strategiyalarni ishlab chiqish va joriy qilish muhimdir. Uzoq muddatli investitsiyalarni amalga oshirish orqali pensiya fondining daromad bazasini kengaytirish mumkin. Bu nafaqat fondning moliyaviy mustahkamligini oshiradi, balki tizimni global iqtisodiy o'zgarishlarga bardoshli qiladi. Shu bilan birga, investitsiyalarning xavfsizligini ta'minlash va risklarni boshqarish tizimini kuchaytirish zarur.

Pensiya tizimining barqarorligini oshirishda statistik monitoring va tahlilning roli juda katta. Pensiya tizimi faoliyatining barcha yo'nalishlari bo'yicha statistik ma'lumotlarni real vaqt rejimida yig'ish va tahlil qilish orqali tizim samaradorligini oshirish mumkin. Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish, avtomatlashtirilgan monitoring tizimlarini joriy etish va ma'lumotlar bazasini muntazam yangilab borish pensiya tizimi boshqaruvini yanada samarali qiladi.

Natijada, pensiya tizimining moliyaviy barqarorligini ta'minlash uchun tizimli va kompleks yondashuvni amalga oshirish talab etiladi. Innovatsion texnologiyalarni joriy qilish, qonunchilik asoslarini takomillashtirish va fuqarolarni jalb qilish orqali nafaqat pensiya tizimining samaradorligi oshiriladi, balki davlat iqtisodiyotining umumiy barqarorligi mustahkamlanadi. Ushbu chora-tadbirlar pensiya tizimining uzoq muddatli rivojlanishi va mamlakat aholisining ijtimoiy farovonligini ta'minlashga xizmat qiladi.

Manbalar ro'yxati

1. Normatova, G. N. (2023). "Byudjetdan tashqari pensiya jamg'armasi moliyaviy holati tahlili." Toshkent Moliya Instituti.

2. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi. (2022). "Aholini ijtimoiy muhofaza qilish." Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti.
3. Jumanazarov, D. Sh. (2018). "O'zbekiston Respublikasida pensiya ta'minoti tizimini takomillashtirish istiqbollari." Toshkent Moliya Instituti, Magistratura bo'limi.
4. Malikov, T., & Olimjonov, O. (2019). "Moliya." Toshkent: Iqtisod-Moliya nashriyoti. O'zbekiston Respublikasi Oliy va O'rta Maxsus Ta'lim Vazirligi tomonidan tavsiya etilgan darslik.
5. Alibekov, O. (2022). "Pensiya ta'minoti tizimini isloh qilish va takomillashtirish yo'llari." International Journal of Finance and Digitalization, Vol. 1 Issue 02.
6. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va Moliya Vazirligi. (2024). "Davlat pensiya ta'minoti tizimini isloh qilish konsepsiyasini ishlab chiqish bo'yicha seminar." imv.uz.